

Eurokommunizmus: genézis, analízis, program, hanyatlás

(Előadás „Az átmenet húsz éve a Mediterráneumban (1956–1976): nemzeti mozgalmak, dekolonizáció, demokratizálódás” című konferencián (Szegei Egyetem, BTK, 2012. november 23. – Rövid vázlat.)

Az eurokommunizmus, mint az európai kommunista pártok egy részének stratégiai kitörési kísérlete önmagában nem korszakokon átívelő téma. Igazán érdekessé az a történelmi helyzet teszi, amely életre hívta, és amelynek keretében áramlatként kibontakozott.

A második világháború pusztító globális megrázkódtatása megmozgatta minden ország erőforrásait, és ez már a háború menetében, majd utána a kapitalizmus egyik leghosszabb fellendülő időszakát nyitotta meg. Amerikai vezetéssel új, születésekor évtizedekre szólónak látszó nemzetközi pénzügyi rendszert hozott létre; megnyitotta az európai hatalmak gazdasági integrációjának sikeres korszakát; belső társadalmi viszonyaiban pedig addig nem ismert jóléti rendszereket, érdekegyeztetési mechanizmusokat alakított ki. Ezek egy időre tompítani tudták az ellentétes érdekű társadalmi osztályok küzdelmét. Ha leküzdeni nem tudták is, Nyugat-Európában bizonyos keretek közé szorították a rendszeren túlmutató törekvésekkel fellépő szervezett társadalmi-politikai erőket.

Az 1970-es évek elején megrendültek a Bretton Woods-i pénzügyi rend tartóoszlopai. Az első, 1973. őszi olajárrobbanás átrendezte a fejlett országok termelési és szolgáltatási rendszerét, ami a munkaerő struktúrájában is új követelményeket támasztott. A folyamatos növekedés lelassult, keményedett a harc a csökkenő GDP-nek a társadalmi tényezők közötti elosztásáért. Ugrásszerűen nőttek a foglalkoztatási gondok, romlott a társadalmak közérzete.

A bajok keletkezését kétségtelenül és érezhetően a kapitalista rendszer természetéből lehetett levezetni. Többféle eszmei és politikai próbálkozás történt a korrekcióra, mind a rendszert védő, mind az ellene fellépő társadalmi erők részéről. Az utóbbiak közül a diákság és a szabad értelmiség harcos csoportjai „újbaloldali” megoldásokat szorgalmaztak, a szociáldemokrácia egyes csoportjai radikalizálódtak, más részei a korábbinál is messzebb menő kompromisszumok possibilista útján tettek újabb lépést. A rendszertagadó baloldal egy része az eurokommunizmus eszméjével és gyakorlatával intézett újabb rohamot a rendszer ellen, amelynek ellentmondásaiból a szorító gazdasági-szociális helyzet kibontakozott.

Az eurokommunista eszmerendszer alaptörekvése az volt, hogy keressenek új utakat és módszereket a szocialista társadalomnak a nyugat-európai társadalmi viszonyok közötti megvalósítására. Ehhez vizsgálatnak vetették alá az Európa Keletén és más országokban kialakult, magukat szocialistának hirdető államok viszonyait, aprólékosan elemezték a fejlett kapitalizmus új jelenségeit, a kommunista pártok együttműködésének szokásos formáit. A főleg az olasz, a spanyol és a francia kommunista pártban folyó elméleti munka eredményeképpen olyan, szocialista viszonyok között működő demokratikus, többpártrendszerű építmény képét rajzolták föl, amelynek céljával a társadalom nagy többségét meghódítva, véres felkelés nélkül is bevezethetik a szocializmus új modelljét. Erősödésüket a '70-es évek közepén segítette a Mediterráneum diktatúráinak megrendülése és felbomlása.

A szovjet vezetésű tömbök uralkodó kommunista pártjai, különböző erővel és módon, elutasították az eurokommunisták eszméit, ők pedig egyre távolabb kerültek a „létező szocializmus” eszméitől és a kommunista mozgalomban fennálló kapcsolatrendszerektől, amelyek korábbi elveit a pártok teljes egyenjogúsága alapján élesen tagadták.

A kísérlet sorsát végül a Szovjetunió vezetete államcsoport felbomlása, társadalmi viszonyainak eltűnése, az újbaloldal, a szociáldemokrácia és az eurokommunizmus súrlódásai, valamint a kapitalizmus mechanizmusainak új formában való regenerálódása döntötte el. Mindazonáltal az áramlat figyelemre méltó eszme- és mozgalomtörténeti tradíciót hagyott maga után.